

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ที่เป็นโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ผลจากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

- 5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 5.2 วิธีดำเนินการวิจัย
- 5.3 สรุปผลการวิจัย
- 5.4 อภิปรายผล
- 5.5 ข้อเสนอแนะ

5.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา
- 2) เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา
- 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

5.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ ข้าราชการครู และนักเรียน ในโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู ได้แก่ ข้าราชการครู จำนวน 144 คน และ นักเรียน จำนวน 298 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ประชากรทั้งหมด เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ข้าราชการครู ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 12 คน ครูผู้ปฏิบัติการสอน จำนวน 123 คน และคณะกรรมการนักเรียน จำนวน 298 คน รวมจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 442 คน

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสำรวจ จำนวน 1 ชุด สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารเป็นผู้ตอบ และเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้าราชการครูและนักเรียนเป็นผู้ตอบแบบสอบถามได้รับการตรวจสอบความตรง (Validity) ทั้งความตรงด้านโครงสร้างและความตรงทางด้านเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญแล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี ได้แก่ ข้าราชการครู จำนวน 25 คน และนักเรียนจำนวน 30 คน ได้สัมประสิทธิ์ของความเที่ยง เป็น 98.75 และ 85.98 ตามลำดับ

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ดำเนินการวิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยการนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 442 คน ได้รับแบบสอบถามคืน จำนวน 440 ชุด โดยได้จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้าราชการครู 142 ชุด คิดเป็นร้อยละ 98.61 และนักเรียน 298 ชุด คิดเป็น ร้อยละ 100 รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มแล้วได้รับแบบสอบถามคืนคิดเป็นร้อยละ 99.55

5.3 สรุปผลการวิจัย

1) การศึกษาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษา มีความเห็นว่าการปฏิบัติในด้านการวางแผน ทุกโรงเรียนมีการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ มีการชี้แจงนโยบายและแนวปฏิบัติให้บุคลากรทราบมีการจัดทำแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมศึกษา ในลักษณะเป็นแผนปฏิบัติการรายปี คิดเป็นร้อยละ 91.67 โดยมีการดำเนินงานโครงการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 66.67 การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน นั้น ทุกโรงเรียนมีคำสั่งแต่งตั้งเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีครู นักเรียน คณะกรรมการโรงเรียน เป็นกรรมการคิดเป็นร้อยละ 41.67 มีการประเมินผลการดำเนินงานทุกโรงเรียน โดยคณะกรรมการประเมินผลที่โรงเรียนแต่งตั้ง คิดเป็นร้อยละ 50.00 กิจกรรมส่งเสริมงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนที่มีการจัดทุกโรงเรียนคือการแบ่งเขตรับผิดชอบในการจัด ตกแต่ง ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน และมีการจัดกิจกรรมควบคุมป้องกันและกำจัดขยะมูลฝอย คิดเป็นร้อยละ 75.00 ส่วนการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีการดำเนินการในทุกโรงเรียน คือ การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การจัดพื้นที่ทำการเกษตร การปรับปรุงตกแต่งอาคารเรียน อาคารประกอบ และการปรับปรุงถนนภายในบริเวณโรงเรียน

2) การศึกษาสภาพการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้ปฏิบัติการสอน และคณะกรรมการนักเรียน โดยภาพรวม เห็นว่าสภาพการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน มีการดำเนินงานอยู่ในระดับ “มาก” ทั้ง สามด้านคือ ด้านกายภาพ ด้านการจัดกิจกรรมของครูและนักเรียน และด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน แยกแต่ละด้านเป็นดังนี้ ด้านกายภาพ เช่น คู่มืออาคารเรียน อาคารประกอบให้สะอาด ปลอดภัยอยู่เสมอ ปลูกต้นไม้อย่างเป็นระเบียบ ร่มรื่น เพื่อเป็นแหล่งความรู้ธรรมชาติศึกษา และการจัดสภาพห้องเรียน ห้องปฏิบัติการพิเศษให้มีแสงสว่างเพียงพอ อากาศถ่ายเทได้ดี ด้านการจัดกิจกรรมของครูและนักเรียน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถบูรณาการกับทุกวิชาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกระบวนการสร้างนิสัย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแก่นักเรียนและจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมร่วมกับชุมชน ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน เช่น ร่วมมือกันปรับปรุง ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมีความกระตือรือร้นต่อการจัดและตกแต่งภายในห้องเรียน นอกห้องเรียนให้เป็นระเบียบ สวยงามอยู่เสมอและมีสำนึกในการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างประหยัดป้องกันหลีกเลี่ยงการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม

3) การศึกษาปัญหาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

ปัญหาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวม มีปัญหาอยู่ในระดับ “มาก” เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ด้านบุคลากรมีปัญหายุ่งยากในระดับมาก เช่น บุคลากรมีภาระหน้าที่รับผิดชอบงานหลายอย่าง การให้การสนับสนุนในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาของผู้บริหารและบุคลากรไม่เพียงพอ ด้านงบประมาณและวัสดุ/อุปกรณ์ มีปัญหายุ่งยากในระดับมาก เช่น การใช้งบประมาณมีขั้นตอนยุ่งยาก งบประมาณมีจำกัด และงบประมาณที่ได้นำไปใช้จ่ายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงาน ส่วนด้านการจัดการและการดำเนินงาน มีปัญหายุ่งยากในระดับ “น้อย” เช่น การประสานงานให้เกิดความร่วมมือและสนับสนุนจากชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความชัดเจนในการมอบหมายงานให้บุคลากรรับผิดชอบ เป็นต้น

4) การศึกษาข้อเสนอแนะในการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

ความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้ปฏิบัติการสอน เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน มีระดับความคิดเห็นตามข้อเสนอแนะอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร เช่น ผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียนมีความตระหนักและสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านงบประมาณ วัสดุ/อุปกรณ์ เช่น โรงเรียนจัดให้มีการใช้งบประมาณ วัสดุ/อุปกรณ์อย่างคุ้มค่า

และเกิดประโยชน์สูงสุด การใช้จ่ายงบประมาณควรมีความคล่องตัว สะดวก รวดเร็ว และถูกระเบียบ ด้านการจัดการและการดำเนินงาน เช่น การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสิ่งแวดล้อม โดยให้ครู นักเรียน และชุมชนมีส่วนร่วม เป็นต้น

5.4 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองบัวลำภู มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1) การดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน จากผลการศึกษา พบว่า โรงเรียนประถมศึกษา มีการดำเนินงานจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยการศึกษาสภาพปัญหา ความพร้อม และความต้องการของโรงเรียน เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบาย และวางแผนการดำเนินงาน เช่นเดียวกันทุกโรงเรียน และมีการวางแผนเป็นรายปี ร้อยละ 91.67 เป็นไปตามมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ คือ มีแผนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนสอดคล้องกับสภาพปัญหา ซึ่งสามารถปฏิบัติได้จริง โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศเป็นพื้นฐาน เช่นเดียวกับ เสาวนิจ ทองมูล (2537) ทำการศึกษา “ การศึกษาการบริหารงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ” พบว่ามีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาความต้องการ เพื่อนำมาวางแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่มีความต้องการด้านการพัฒนาอาคารสถานที่ และสอดคล้องกับแนวทางการบริหารจัดการบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ ของสำนักงานคณะกรรมการการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) คือ โรงเรียนต้องสำรวจสภาพปัจจุบันและปัญหาเพื่อกำหนดเป็นแผนงาน โครงการและแผนปฏิบัติงาน กำหนดการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ตามแนวทางและแผนงานที่กำหนด โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับจะต้องมีข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริง เพื่อเป็นพื้นฐานในการกำหนดนโยบายและวางแผนด้านสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจน สอดคล้องกันทุกระดับ

2) โรงเรียนประถมศึกษาได้จัดทำโครงการพัฒนางานสิ่งแวดล้อมศึกษา โดยมีโครงการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา มากเป็นอันดับแรก ร้อยละ 66.67 และกิจกรรมเสริมงานสิ่งแวดล้อมศึกษาที่โรงเรียนมีการดำเนินการ คือการแบ่งเขตรับผิดชอบในการจัดตกแต่ง ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในโรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100 เนื่องจากเป้าหมายสูงสุดในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษานั้น มุ่งให้นักเรียนมีเจตคติและพฤติกรรมพิทักษ์ ปกป้อง ปรับปรุงแก้ไข พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกระบวนการจัดการเรียนการสอน จึงถือว่ามีความ

สำคัญยังต้องมีการพัฒนารูปแบบวิธีการในการเรียนการสอนให้เกิดกระบวนการสร้างนิสัยมีผลทางด้านความรู้สึกและมีความคิดรวบยอดที่ถูกต้องต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะต้องเน้นที่การส่งเสริมให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เรียนรู้ด้วยตนเองให้มากที่สุด โรงเรียนจะต้องจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในโรงเรียนให้สอดคล้องกลมกลืนกับพัฒนาการเรียนการสอนด้วย ในเรื่องนี้ ฉวีวรรณ สุขศูนย์ (2538) ได้ทำการวิจัย “สภาพการจัดสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 1” พบว่า การเตรียมการสอนเป็นความต้องการอันดับแรก ในการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษา และพบว่าการจัดบริเวณโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา

3) สภาพการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน จากการศึกษาพบว่า มีการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน อยู่ในระดับมาก ทั้ง 3 ด้าน คือด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ด้านกายภาพ และด้านการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของครูและนักเรียน ที่สำคัญคือการร่วมมือปรับปรุง ดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การกระตุ้นให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นต่อการจัด และตกแต่งภายในและภายนอกห้องเรียนให้เป็นระเบียบสวยงามอยู่เสมอ มีการปลูกต้นไม้ จัดพื้นที่ทำสวนหย่อม เพื่อเป็นแหล่งความรู้ธรรมชาติศึกษา เป็นการดำเนินตามหลักการและแนวทางการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา กรมสามัญศึกษา (2534) มีหลักการสำคัญคือ (1) นำปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในโรงเรียนหรือชุมชนมาดำเนินการแก้ไข (2) ผู้ร่วมกิจกรรมแก้ไขปัญหาสีเขียวสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วยการปฏิบัติจริง (3) ให้เป็นกิจกรรมที่ร่วมคิดร่วมทำ (4) เป็นกิจกรรมที่มีความหมายต่อตัวผู้เรียน ชุมชน ประเทศชาติ (5) ผู้ทำกิจกรรมเกิดความตระหนักและภาคภูมิใจที่ได้ทำประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม และเป็นยุทธศาสตร์หนึ่ง ในการจัดสิ่งแวดล้อม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) คือ การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และชุมชน เพราะจะช่วยให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนัก มีเจตคติ ค่านิยม และมีแรงจูงใจที่จะมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เข้าใจในความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรรัตน์ หมั่นขยันจิต (2536) ได้ศึกษาสภาพ และปัญหาโครงการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา ตำบลดงเค็ง กรุงเทพมหานคร พบว่าลักษณะการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่ มีวัตถุประสงค์ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อม และการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานทั้ง 2 มาตรฐาน คือนักเรียนมีความตระหนักและสำนึกในการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของสมาชิกในโรงเรียนเอื้อต่อการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างถาวร

4) การศึกษาปัญหาในการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า มีปัญหาด้านบุคลากรอยู่ในระดับมาก ได้แก่ บุคลากรมีภาระหน้าที่รับผิดชอบงานหลายด้าน การให้การสนับสนุนในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาของผู้บริหาร บุคลากรไม่เพียงพอ และขาดความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ในเรื่องนี้ กิรติ จันทรมณี (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพและปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า โรงเรียนประถมศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในด้านการจัดสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน ขณะที่ เสาวนิจ ทองมูล (2537) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ปัญหาการบริหารงานพัฒนาสิ่งแวดล้อมนั้น บุคลากรไม่เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ประภาพรณเส็งวงศ์และคณะ(2541) ทำการศึกษาสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 1 พบว่า การดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสภาพปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ ปัญหาด้านความพร้อมของบุคลากร และปัญหาการพัฒนาการเรียนการสอนสิ่งแวดล้อมศึกษาของบุคลากร ฉวีวรรณ สุขสุนัยและคณะ (2538) ทำการศึกษาสภาพการจัดสิ่งแวดล้อม และสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาเขตการศึกษา 1 พบว่า ในด้านความพร้อม มีการสำรวจความพร้อมของบุคลากรมากที่สุด และบุคลากรมีความสำคัญเป็นอันดับแรกของความพร้อมในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ดังนั้นจึงพอจะสรุปถึงปัญหาการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ได้ว่า ส่วนมากปัญหาจะอยู่ที่บุคลากร ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้ปฏิบัติการสอน ซึ่งทั้งครูผู้สอน และผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษานั้นมีภาระหน้าที่รับผิดชอบงานหลายด้าน นอกจากจะทำหน้าที่หลัก คือการจัดการศึกษาแล้วยังต้องปฏิบัติงานธุรการอื่น ๆ ของโรงเรียน งานชุมชนตลอดจนงานตามนโยบายต่าง ๆ ของทางราชการ ประกอบกับ จำนวนบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษาที่มีจำนวนน้อย จึงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการด้านการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา หากสามารถแก้ปัญหาด้านบุคลากรนี้ได้ จะช่วยให้การดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาสำเร็จผล และมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะถือว่าผู้บริหารและครูเป็นสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งของผู้เรียน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ครูจะเป็นผู้ประสานเชื่อมโยงการอบรมเลี้ยงดูให้มีการพัฒนาไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่อง ปลูกฝังค่านิยมควบคู่ไปกับการเรียนรู้ จัดประสบการณ์ให้กับนักเรียนภายใต้สภาพแวดล้อม และบรรยากาศการเรียนรู้ เกื้อกูลต่อการปฏิบัติจริงตามธรรมชาติ ของผู้เรียน (สำนักงานทดสอบทางการศึกษา, 2539)

5) ปัญหาด้านงบประมาณ / วัสดุอุปกรณ์ถือเป็นปัญหารองลงมาด้านบุคลากร ถึงแม้ว่าทางสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จะเห็นความสำคัญและสนองนโยบายของรัฐในด้านสิ่งแวดล้อม โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม แต่ในด้านงบประมาณสนับสนุนงานด้านนี้มีการจัดสรรให้โรงเรียนไม่เพียงพอ ที่จะดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ส่วนมากโรงเรียนจะพึ่งพาตนเองในการจัดหางบประมาณเพิ่มเติมจากชุมชนและหน่วยงานอื่นเป็นสำคัญ หากรัฐสามารถจัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น หรือสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยตรง ให้สนับสนุนสถานศึกษาในด้านงบประมาณ คาดว่าการจัดการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา จะเกิดประสิทธิผลมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

6) การศึกษาข้อเสนอแนะในการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษา จากการศึกษาวิจัยพบว่าข้าราชการครูมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษา อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ด้าน ประเด็นที่สำคัญมีดังนี้

ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญต่อการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ถึงแม้ว่าการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาจะเป็นงานของทุกคนทุกฝ่ายที่จะต้องร่วมมือกัน แต่การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมจะประสบผลสำเร็จได้ ต้องอาศัยผู้บริหารเป็นผู้นำพา ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนักมองเห็นความสำคัญและต้องเข้าใจในโครงสร้าง บทบาทของตน ต้องริเริ่มให้เกิดการประสานร่วมมือกันทุกระดับของการบริหาร ตั้งแต่บนสุดจนถึงผู้ปฏิบัติ

บุคลากรในโรงเรียนต้องมีความตระหนัก และสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม บุคลากรทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นระดับผู้วางแผน สนับสนุนทางการศึกษา และในระดับผู้ปฏิบัติการ ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจ มีความตระหนักต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม มีทัศนคติ มีทักษะเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี เพราะบุคลากรทางการศึกษา เป็นกลไกที่มีส่วนเอื้ออำนวยต่อการรักษาและพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม

โรงเรียนจัดให้มีการใช้งบประมาณ/วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า และเกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนจะสามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น บรรลุเป้าหมายได้นั้น ส่วนหนึ่งจะต้องได้รับการสนับสนุนในด้านงบประมาณ/วัสดุอุปกรณ์อย่างเหมาะสม ขณะเดียวกัน เมื่อได้รับการสนับสนุนแล้ว ผู้ใช้งบประมาณ/วัสดุอุปกรณ์ ต้องสำนึกอยู่เสมอว่าต้องใช้ทรัพยากรที่มีอยู่นั้น อย่างมีประสิทธิภาพคือใช้อย่างประหยัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอนนี้ นิพนธ์ อักษรนำ (2536) กล่าวว่า การจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนต้องเน้นให้เกิดความตระหนักว่า ตนเองมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม และตระหนักว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีผลกระทบถึงตัวเองอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ จึงควรแสวงหาความแนวคิด หรือเทคนิคใหม่ ๆ สำหรับที่จะนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการแสวงหาแนวทางในลักษณะของสหสัมพันธ์วิทยาการ ในเรื่องเดียวกันนี้ พิสิฐ เจริญสุขใจ (2531) ได้กล่าวถึงการจัดการสิ่งแวดล้อมว่าต้องอาศัยความสามารถเฉพาะบุคคล และต้องเข้าใจธรรมชาติของระบบสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยา ควบคู่ไปกับการเป็นนักบริหาร จึงจะทำให้การจัดการสิ่งแวดล้อมเกิดผลดี มนตรี แสงศักดิ์ (2537) ได้ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาของโรงเรียนเอกชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า มีการจัดกิจกรรมที่เอื้อต่อการบริหารสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน กิจกรรมที่จัดมากที่สุด คือการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมในการจัดอาคารสถานที่ การจัดงบประมาณ สื่อวัสดุอุปกรณ์ การณรงค์การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด การจัดบุคลากรรับผิดชอบกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา

5.5 ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ

- (1) ควรวางนโยบายด้านการดำเนินงานสิ่งแวดล้อมศึกษาให้โรงเรียนถือปฏิบัติอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ
- (2) ควรจัดสรรงบประมาณดำเนินการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ให้กับโรงเรียนอย่างเหมาะสม
- (3) ควรประสานความร่วมมือกับส่วนราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เพื่อจัดสรรงบประมาณดำเนินการให้โรงเรียนประถมศึกษา

2) ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด

- (1) ควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานในโรงเรียนต้นแบบมาตรฐานสิ่งแวดล้อมศึกษาทุกโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และขยายผลให้โรงเรียนอื่น ๆ ทราบเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป
- (2) ควรมีการจัดกิจกรรมสนับสนุน ส่งเสริม และกระตุ้นให้บุคลากรในโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจ และกระตือรือร้นในการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนให้มีคุณภาพยิ่ง ๆ ขน
- (3) ควรจัดให้มีการประกวดและแข่งขันเพื่อกระตุ้นให้โรงเรียนจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ

3) ข้อเสนอแนะสำหรับโรงเรียน

- (1) ผู้บริหารโรงเรียนควรให้ความสำคัญ และถือเป็นภาระกิจหนึ่ง ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียน และของชุมชน
- (2) การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนควรจัดให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่า
- (3) การจัดการเรียนการสอนสิ่งแวดลอมศึกษาควรจัดในลักษณะที่ยึดสังคมของตนเอง โดย เน้นการให้ประสบการณ์ทางสังคม
- (4) ควรจัดหางบประมาณดำเนินการจากส่วนราชการอื่น หรือองค์กรเอกชน มาสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน

4) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกันนี้ ระหว่างโรงเรียนต้นแบบ มาตรฐานสิ่งแวดล้อมในเขตจังหวัดอื่น
- (2) ควรศึกษาเปรียบเทียบในลักษณะเดียวกันกับสถานศึกษาที่ต่างสังกัด